

ÇOCUK RESMİNDE NESNENİN TEMSİLİ

Ayşe YÜCE¹

ÖZET

Resim çocuğun kendisini ifade edebilmesinde önemli sanatsal anlatım araçlarından biridir. Çocuk yaptığı resimleriyle bize iç dünyası hakkında bilgi verir. Bunun yanı sıra resimler çocukların gelişim çizgilerine de işaret eder. Bu çalışmada çocuk resimlerindeki gelişim aşamalarından biri olan şematik dönem (7-9 yaş) ele alınacaktır. Aynı yaş diliminde ortaya çıkan somut işlemsel dönemin bilişsel düzeydeki etkilerinin şematik dönem çocuk resimlerine etkisi üzerinde durulacaktır. Temsil edebilme yeteneğinin üst düzeye çıktığı, ele alınan nesnelerin eskisine göre daha fazla belirginleştiği bu dönem çocuk resimleri; nesne-temsil, şema, sembol, vb. kavramlarla açıklanarak örneklerle desteklenecektir.

Anahtar Kelimeler: Resim, nesne, algı, temsil, sembol, şema

¹ Doç. Mersin Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi / Resim Bölümü. ayseyuce(at)mersin.edu.tr

THE REPRESENTATION OF OBJECT ON CHILD'S DRAWING

ABSTRACT

Painting is one of the most important artistic media that children to express himself/herself. The child gives information about his/her inner world by his/her pictures. And also pictures refers to children's development phases. In this research, schematic period in children pictures (7-9 years old) will be discussed. We will focus on the impacts of the cognitive effects of the concrete operational period – corresponding to the same age interval – on children paintings in the schematic period. Children paintings in this period, where the children's ability to present attains a distinctly high level and the objects considered by them become more evident than ever before, will be explained by concepts including object-representation, diagrams, symbols and will be supported by examples.

Keywords: Painting, object, perception, representation, symbol, schema.

Yüce Ayşe."Çocuk Resminde Nesnenin Temsili". *idil* 5.21 (2016): 313-322.

Yüce A. (2016). Çocuk Resminde Nesnenin Temsili.. *idil*, 5 (21), s.313-322.

GİRİŞ

Resim çocuğun kendisini en iyi ifade edebildiği alanlardan biridir. “Biçimlendirme içtepesinin belki de en pervasız, en serbest, en içten örnekleri çocuk resimleridir” (Tansuğ, 1988: 69). Çocuğun gelişim aşamalarından biri olan şematik dönem çocuk resimleri bunun en güzel örneklerini vermektedir. Toplum içerisinde bir birey olarak varlığını fark eden, kendi kişiliğinin özelliklerini resimlerinde ifade eden çocuk, çevresiyle ve dış dünyayla etkileşim içerisine girer. “Bunlar bilişsel, duygusal ve görsel etkileşim olabileceği gibi dokunma, düşünce ve olaylar gibi daha karmaşık uyarılar da olabilir. Beynimiz tüm bu verileri, uyarıları toplayarak birbirleriyle ilişkilendirerek, tanımlar, sınıflandırır, şekillendirir ve anlamlandırır” (Artut, 2011: 117). Çocuğun bilişsel gelişim süreci içerisinde sanat algısı da gelişip şekillenir. Bu dönemde “çocuğu resim yapmaya iten güç kendi kendine oluşmuş şeylerden ortaya çıkmaz. Rastlantıya bağlı hiçbir başarı onu sevindirmez, onda elde etmiş olduğu bir buluşun tekrarı ile, ustalığa erişme isteği bulunur. Bu yüzden çocuk resim yapma coşkusunu sürekli bir biçimde sürdürebilir” (Kehnemuy, 1995: 25).

Çocukta bilişsel yapı, Piaget’ye göre;

1. Duyusal motor dönem (0-2 Yaş)

2. İşlem öncesi dönem (2-5/6 Yaş)

3. Somut işlemler (6-7-11/12 Yaşlar)

4. Soyut işlemler (Formal) (11/12 Yaş ve sonrası) olmak üzere dört evrede gerçekleşir. (Wikipedia, Erişim tarihi: 10.02.2015).

Resmi, çocuğun dünyayı gelişen bir biçimde zihninde temsil ettiğini belirttiği kuramında kanıt olarak kullanan Piaget, çizimi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. Çizimleri, zihinsel imgenin kağıt üzerine yansımaları şeklinde ifade eder (Yavuzer, 1992).

Bilişsel Gelişmenin Somut İşlemler Aşaması

“Piaget’nin somut işlem evresi olarak tanımladığı bu evre çocuğun resimlerinde kimi görünür değişimlerin yer aldığı evredir. İşlem burada ‘içselleşmiş bir eylem’ anlamında kullanılır” (Kırıçoğlu, 1991: 88).

Bu aşamada çocuğun mantıksal düşünme yetisi oluşur. Gerçek ile gerçek-dışılığı, somut ile soyutu ayırt edebilir. Sayı, mekan, boyut, hacim, uzaklık kavramları oluşmaya başlar. Nesne ve olgular arasında ilişki kurabilir. Ben merkezliliğin yerini sosyal davranış almaya başlar. Bu dönemde çocuk iyi bir gözlemcidir. Özellikle 8. yaş itibarıyla işlevsel somut mantık gelişiminin ilk işaretlerini görürüz. "Çizgilerde gerçeğe yakın oranlar dikkati çeker. İşlevsel mantığın bu yaşta devreye girmesi ile birlikte orantının paralellik göstermesi resim yeteneği ile bilişsel mantık gelişiminin arasındaki ilişkiye bir kez daha dikkat çeker" (Paktuna Keskin, 2013: 30).

Çocuğun önceden görmüş olduğu birinin portresini çizmesi istendiğinde portrede yer alan göz, burun, ağız, kulak, vb. unsurların gerçek oranlarına yakın çizdiği görülür. Eğer yüzüne karakteristik bir anlam katan bir öge; kullandığı bir gözlük, şapka, vb. varsa onu da belirtir (Resim 1a, 1b, 1c). Çocuğun algısı bu dönemde çok güçlüdür. Gördüklerini hafızasına yerleştirir ve en ince ayrıntısına varıncaya kadar kağıda aktarır. "Çizimdeki bu evre, Laquet tarafından 'görsel gerçeklik' diye tanımlanmıştır" (Akt. Yavuzer, 2012: 57).

Resim 1a

Resim 1b

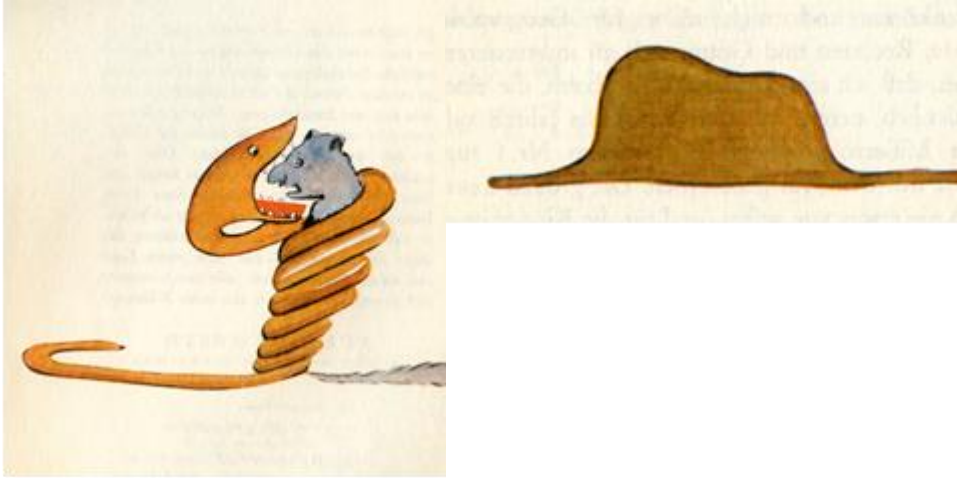
Resim 1c

Çocuk Resminde Şematik Dönem (7-9 Yaş)

Çocuğun çevresiyle olan ilgi ve bağının arttığı, etrafındaki nesnelere ilişki kurabildiği, toplum içerisinde kendisinin de bir birey olduğu ve diğer bireylerle etkileşim kurabildiği bir dönemdir. İzleyici olarak sosyal aktivitelere (sinema, tiyatro, şiir dinletisi, gösteri, vb.) katılan çocuk yaşadığı ve edindiği izlenimlerini zihninde canlandırır. Resimlerine şemalar şeklinde yansır. Şemalar çocukların bireysel özelliklerine göre farklılıklar gösterir. “Çocuğun bir şeyi nasıl gördüğü; o şeye verdiği duygusal anlam, deneyimleri, bir objeye dokunarak ya da objenin nasıl hareket ettiğini veya davrandığını izleyerek etkilenmesi, şemanın oluşumunu belirler. Bu dönemde bir çocuk, resimlerindeki temsili şekilleri objelerle sınırladığında (bu ağaç, bu bir adam şeklinde), resminde oldukça net bir şema görülebilir. Bir objenin şemasını, çocuğun sonuçta ulaştığı kavramla o obje hakkındaki bilgisi temsil etmektedir (Yavuzer 2012: 55) (Resim 2a, 2b).

Doğuştan sahip olunan ‘uyum’ mekanizmasının çocuğun geliştirdiği şemaların durumuna göre değiştirilmesine ve uyarlanabilmesine yardımcı olduğuna işaret eden Canel (2015), çocukların kağıda yansıttığı resimlerin, zihinlerinde karşılık bulan şemaların bir yansıması olduğunu söylemekte, çocuğun nesneyi nasıl çizdiği değil, çizdiği nesnenin neyi temsil ettiğinin önemini vurgulamaktadır. Sözünü ettiğimiz olgu Antoine de Saint-Exupery’nin ‘Küçük Prenses’ adlı eserinde şu şekilde betimlenmektedir. “(...) ‘Yaşanmış Öyküler’ adlı kitapta çok güzel bir resim görmüştüm. Bir yabancı hayvanı yutmakta olan bir boa yılanı resmiydi” diyen yazar balta girmemiş orman serüvenleri üstünde çok düşünür ve bir renkli kalemle ilk resmini yapar. Bu resmini büyüklere gösterip onlara “bundan korkup korkmadıklarını” sorar ve onlar da “bir şapka insanı neden korkutsun ki” yanıtını alır. Oysa ki bu resim, bir şapkayı değil bir fili yutmakta olan bir boa yılanını temsil etmekteydi (Exupery, 2007) (Resim 3a, 3b).

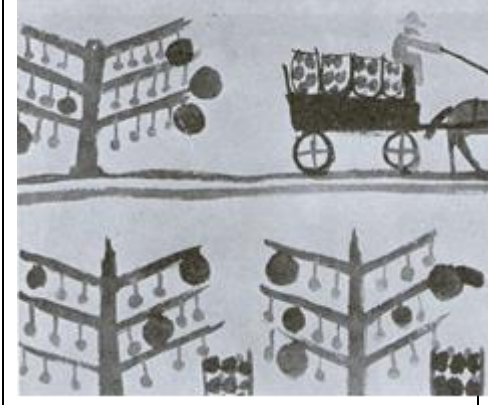

Resim 3a

Resim 3b

“Bir resmin bir objeyi ifade etmesi için, onu sembolize etmesi, temsil etmesi, ona işaret etmesi gerekir. Resim bir nesneye işaret eder ve daha çok da o nesneyi anlamlandırır. Anlamlandırma, bir şeyin temsilinin en önemli nüvesidir (Yavuzer, 1992: 30).

Üç boyutlu bir mekândan hareketle, mekân içerisindeki nesnelere ve nesnelere arasındaki ilişkileri, iki boyutlu bir kâğıt düzlemine taşıyan bu dönem çocuk resimlerinde, yer çizgisi adı verilen sembolün kullanılmaya başlandığı görülür. Çevresini algılayan, kendisi ve çevresi arasında ilişki kurabilen çocuk, etrafında gördüğü canlı ve cansız öğeleri bu çizgi üzerine yerleştirir. Bu çizgi resimlerinde kimi zaman figür ve objelerin üzerinde durduğu zemini temsil ederken, kimi zaman da yer ile duvar arasındaki ayrımı belirler. (Resim 4a, 4b). Kısacası yer çizgisi, çocuğun kendisi ve çevresiyle olan ilişkisinin boyutunu temsil eder.

Resim 4a

Resim 4b

Çocuk aynı şekilde gökyüzünü de resimlerinde kâğıdın üst tarafına yatay bir çizgi çizerek temsil eder. Yer çizgisiyle, gök çizgisi arasında kalan boşluk çocuk tarafından 'hava' diye anlamlandırılır. İleriki aşamalarda mekân, bu iki çizgi arasında yerleştirilen nesne ve objelerin büyüklük farklılıklarıyla belirir. Zamanla çocuğun resimlerinde perspektif görülmeye başlar (Yavuzer, 1992). (Resim 5a, 5b).

Resim 5a

Resim 5b

SONUÇ

Nesne temsil ilişkisi, çocuk resimlerinin gelişim evrelerinden biri olan 7-9 yaşlarında (Şematik Dönem'de) belirir. Çocuğun bu dönemdeki bilişsel gelişimi ve motor olgunluğa paralel olarak sanat algısı da değişir, zenginleşir.

Piaget'nin bilişsel gelişiminin somut işlemler evresi olarak tanımladığı bu evrede çocukların her birinin yaşantılarıyla doğru orantılı olarak farklı karakter ve kişilik sergilediklerini görebiliriz. Çocuklar bu gelişim çizgileri doğrultusunda birtakım muhakeme gücüne sahip olurlar, olayları mantıksal çerçevede düşünürler, somut ve soyutu ayırt edebilirler. Bütün bunların yanı sıra gözlem yetenekleri de gelişmiştir.

7-9 yaş şematik dönem çocuk resimlerine bakıldığında çocukların bilişsel gelişiminin somut işlemler evresine dair ipuçları bulunabilir. Çünkü her iki evrede birbirleriyle paralellik göstermektedir. Somut işlemler evresinde çevresiyle ilişki içerisine girerek, etrafındaki nesnelere haberdar olan, onları gözlemleyerek zihninde canlandırabilen çocuk edinilmiş olan bu kazanımları şematik dönem resimlerinde ele aldığı nesnelere temsil edilmektedir.

Bu bağlamda, makalede yer verilen çocuk resimlerinin görselleri, farklı kaynaklardan edinilen ve bunun yanı sıra çocuklara yaptırılan uygulamalı çalışmalardan seçilmiş örneklerden oluşmaktadır. Resimler çocuklara farklı konu başlıkları (oyunan çocuklar, piknik yapanlar, doğum günü kutlaması, vb.) verilerek, değişik nesnelere yapılan kurgulardan yola çıkılarak veya çocukların okumuş oldukları hikâye ya da gittikleri bir filmde zihinlerinde kalan izlenimlerden hareketle kâğıt, mukavva, vb. üzerine kuru kalem, pastel, sulu boya ve akrilik boyalarla yaptırılmıştır. Çocuklar, sanatsal uygulamalarında geleneksel araçların yanında, günümüzün gelişen teknolojik araçları ile de çalışmalar yapmaktadırlar. Yeni teknolojinin sağladığı olanaklar sayesinde çocukların 'oyun' aracılığıyla sanatsal becerilerine yenilerini ekleme fırsatı bulmuş oluyorlar. Başka bir deyişle; çocukların en çok hoşlandıkları etkinliklerden olan oyun ve günümüzün 'kontrolsüz teknoloji kullanımı şikâyetleri' dolayısıyla (tablet, cep telefonları, bilgisayar, oyun konsolları, vb.) bir arayış içerisinde bulunan 'yeni medya' (new media) olgusu, bir araya getirilerek yaratıcılıklarına katkı sağlanabilecektir. Konunun oldukça dinamik yapısı dolayısıyla yaşanan gelişmelerin ileride nasıl bir tablo oluşturacağını zaman gösterecektir.

KAYNAKLAR

- ARTUT, K., *Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri*, Anı Yayıncılık, Ankara, 2001
- CANEL, A.N. "Çocuklar Neden Resim Çizer" E-Dergi Sayı: 3 (Erişim tarihi: 16.02.2015)
- EXUPERY, A de S., *Küçük Prens*, Mavibulut Yayıncılık, İstanbul, 1987
- KEHNEMUYİ, Z., *Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1995
- KESKİN PAKTUNA, S., *Çocuk Çizgilerindeki Giz: Çöp Çocuk*, Boyut Yayıncılık, İstanbul, 2013
- KIRIŞOĞLU, O.T., *Sanatta Eğitim*, Pegem A Yayınları, Ankara, 1991
- tr.wikipedia.org/wiki/Jean_Piaget (Erişim tarihi: 10.02.2015)
- STRIKER, S., *Çocuklarda Sanat Eğitimi*, Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2005
- TANSUĞ, S., *Sanatın Görsel Dili*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998
- YAVUZER, H., *Resimleriyle Çocuk*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992

RESİM KAYNAKÇASI

- Resim 1a, 1b, 1c Aslınur Yüce, Mersin Bahçeşehir Koleji 4. Sınıf öğrencisi
- Resim 2a, 2b Aslınur Yüce, Mersin Bahçeşehir Koleji 4. Sınıf öğrencisi
- Resim 3a, 3b Antoine De Saint Exupery, "Küçük Prens"
- Resim 4a Haluk Yavuzer "Resimleriyle Çocuk", 4b Aslınur Yüce, Mersin Bahçeşehir Koleji 4. Sınıf öğrencisi
- Resim 5a, 5b Aslınur Yüce, Mersin Bahçeşehir Koleji 4. Sınıf öğrencisi